

Ontoloogia on olemisõpetus, tuleneb kreekakeelsest sõnast ὄντος. Kujutab endast põhimõtteliselt sama, mis metafüüsika, ent kuna termin tekkis hiljem, umbes 17. sajandil, siis on ontoloogia valdkond ehk veidi arenenum. Ontoloogia valdkonda võib liigitada ka inimliku olemise, millest metafüüsika ei räägi. Lisaks olemise vormid, struktuurid, aja ja ruumi mõiste, olemuse kui sellise.

Mina kujutan ette, et ontoloogia mõiste võeti kasutusele tunnetusteooria tekkides ja see on paljuski määratletav viimasest eristumise kaudu. Eristamaks seda, mida inimene tunnetab (kogeb ja mõtleb) ja mis on temast sõltumatult olemas.

Metafüüsika mõiste on vanem, pärit vanast Kreekast ja tähendab seda, mis tuleb pärast füüsikat, ehk siis teist tasandit materiaalsest. Metafüüsikalised küsimused algavad sealt, kus füüsikatel selgitus otsa saab. Sellest, mis jääb kogemuse piiri taha. Filosoofilise mõtte alguses olid need küsimused rohkem vaimse maailma algusest, sealt tekkinud idealistlik traditsioon võttis metafüüsika mõiste Platoni järgi kasutusele mõistete ja ideede kui teise tasandi maailma kujutamiseks.

Kui me arutleme Heideggeri kombel olemise, olematuse ja eimiski üle, on see ühtlasi nii ontoloogia kui metafüüsika, sest tegemist on puhaste mõistete ja olemise olemusega. Aga ontoloogia näib siiski olevat kogemusele lähemal, see mõiste ei eelda ega rõhuta metafüüsika moel teist tasandit.

Transtsendentaalne filosoofia on väga huvitav asi. Teoreetiliselt võttes võiks see olla kogemuse piirimaid kompav mõte. Transtsendentaaali mõiste mõtles välja Kant, tema lahendas minu arvates sellega tunnetusteoreetilise probleemi siin- ja sealpoolse maailma vastuoludest ja inimliku tunnetuse reaalsusest, mõeldes välja meid transtsendantsusega ühendavad transtsendentaalid, milleks said siis aeg ja ruum.

Igal juhul on meil tegemist mõttega inimlikust kogemusest ja inimlikust tunnetusest ja küsimusega, kui palju inimene seda maailma, tema kogemuse taha jäävat maailma, olemist kui sellist ja olematust kui sellist adekvaatselt hoomata võiks. Saladuslik mõiste transtsendentaal lubab meid siin balansseerida empiirika piirimail ja mõelda, mida iganes.

Aga see pole veel kõik. Transtsendentaaalse filosoofia puhul on iva nähtavasti tõlkeveas – *Transcendental Philosophy* on eesti keeles siiski transtsendantsi filosoofia.

Fenomenoloogia on Husserli termin, Tegemist on taas tunnetusteooriaga, kus Husserl leidis, et asjade olemust saab vaadelda lähemalt, kui seda seni on tehtud. See on ehk taaskordne katse leida kolmandat teed, leiutades ühtlasi uusi mõisteid. Et siis me ei tule oma mõtetes millegi juurde tagasi, vaid algsel kujul ühtib mõte asjaga. Sealt vast tuli ka see mõte, et enne kogemuse kallale asumist on meil olemas juba eelarvamus sellest, et teadmine on antud aprioorselt, et kogemusest tähtsam on tunnetusprotsess ise. Ei mingit järelemõtlemist, mõte ei saa ju käia kogemuse järel.

Üve Maloverjan